

PREDICATUL ȘI PREDICAȚIA ÎN CONCEPȚIA LUI G. IVĂNESCU

LIZICA MIHUȚ, ANCA STOENESCU

Cuvinte-cheie: *logică, gramatică, predicăție, predicat*

G. Ivănescu este adeptul concepției logiciste în gramatică, ea fiind expusă într-o suită de lucrări pe care le vom analiza în continuare. Ne referim, în primul rând, la două studii cuprinse sub titlul generic *Gramatica și logica: I. Structura gândirii ca factor primar al structurii morfologice a limbii*, AUT, I, 1963, p. 259–267 și II. *Structura gândirii ca factor primar al structurii sintactice a limbii*, AUT, II, 1964, p. 193–217.

G. Ivănescu pornește de la constatarea că subiectul și predicatul unei judecăți sunt noțiuni. Ca noțiuni ele ne oferă și conținut. Este vorba despre substantivul subiect și, evident, despre pronume ca locuitor al substantivului. În timp ce substantivul exprimă „substanța“, adjectivul și numeralul nu exprimă ceva „substanțial“, concret. Nici verbul nu îndeplinește condiția „substanțialității“ pentru că redă „existența, posesiunea, starea, acțiunea unei ființe sau procesul unei substanțe“. Sub aspect logic, adjectivul, numeralul (cardinal și ordinal) și verbul nu intră în conținutul unei noțiuni „ca elemente constitutive, și nu sunt noțiunea însăși [...]. Ele exprimă note din conținutul unei noțiuni“ (I, p. 264). De aceea este eronat a vorbi despre noțiuni adjectivale, noțiuni numerale, noțiuni verbale, noțiuni adverbiale.

„Explicarea prin gândire, – afirmă G. Ivănescu – cel puțin a unora din faptele de limbă, este un lucru care nu se mai poate tăgădui, căci numai această procedură ne permite să înțelegem, să

stabilim adevărata structură a limbii [...]. A analiza limba de pe pozițiile logicii, – și desigur și ale psihologiei – este [...] singurul punct de vedere îndreptățit în lingvistică, este punctul de vedere lingvistic“ (I, p. 266).

Referindu-se la structuraliști, G. Ivănescu crede că a analiza faptele de limbă, în special propozițiile și frazele, fără a ține seama de gândire „este eronat“. „Când structuraliștii stabilesc deosebiri de altă natură între aceste elemente componente ale propoziției sau frazei, de exemplu deosebiri de distribuție, ei iau în considerare nu faptele originare, gândirea, ci efectele, reflexele gândirii pe planul expresiei fonice“ (ib.). El consideră că „Trebuie să ne îndreptăm spre un structuralism lingvistic care să nu elimine explicarea structurii limbii prin structura gândirii, adică spre un structuralism logicist“ (I, p. 267).

În cuprinsul studiului, G. Ivănescu remarcă și lipsa de proprietate a termenilor prin care sunt denumite părțile de vorbire. Astfel, termenul *substantiv* este inadecvat ca nume al claselor de cuvinte care redau noțiuni. În acest sens, mai adecvat este termenul *nume*, „căci numai noțiunile au nume, nu și notele din conținutul lor“ (I, p. 266). Ca atare, propune ca termenul *nume* să nu mai fie întrebuințat pentru adjective sau numerale. Pentru substantivul concret este mai potrivită expresia *nume substantiv*, iar pentru cel abstract, *nume calitativ, cantitativ, de acțiune, de proces* etc. (ib.).

În studiul *Nume și verb* din *Omagiu Rosetti*, G. Ivănescu revine asupra unor aspecte din articolul citat și cu anumite completări. Este vorba de sintagma *nume substantiv* propusă pentru ceea ce se numește, obișnuit, *substantiv concret*. Autorul vine cu precizarea că n-a atras atenția asupra faptului că termenul *nume* „e de fapt potrivit numai pentru situațiile în care se exprimă sfera unei noțiuni, nu și conținutul ei. În aceste din urmă cazuri nu mai putem vorbi de nume decât în mod abuziv“ (p. 423).

G. Ivănescu pune și problema interpretării unor construcții precum *este lăudat, este iubit* în raport cu *este bun, este priceput, este profesor* etc. În primul caz se vorbește de un singur cuvânt semantic, anume verb, deși sunt două cuvinte fonetice, pe când în al doilea caz sunt distinse două cuvinte: verbul copulativ *a fi* și adjectiv

sau substantiv. Este deci vorba de *a fi* morfem și de *a fi* copulă, deci verb propriu-zis. Dar în ambele structuri *a fi* are aceeași funcție și, într-o atare situație, precizează G. Ivănescu, „dacă vrem să introducem în gramatică un punct de vedere consecvent, trebuie sau să admitem că și în verbul pasiv avem copulă, iar nu așa zisul verb auxiliar, sau să admitem că așa numita copulă este verb auxiliar și că nu există cuvinte cu funcția de copulă între subiect și predicat“ (*ib.*). În verbul pasiv *a fi*, fiind morfem, nu mai poate fi considerat cuvânt aparte. „În aceeași situație se află și copula – precizează G. Ivănescu –; [...] ea are funcția unui morfem, deci nu constituie decât un cuvânt fonetic; din punct de vedere semantic, ea este doar o parte a unui cuvânt. Dar, fiind numai parte a unui cuvânt, ea nu poate servi de mijloc de legătură între două cuvinte sau sintagme, în speță: între subiect și predicat [...]. „Predicarea“ se exprimă prin simpla alăturare a predicatului la subiect sau a sintagmei subiect la sintagma predicat“ (*ib.*).

Pornind de la această interpretare a copulei, G. Ivănescu distinge „o nouă parte de vorbire, care este alcătuită, ca și verbul pasiv, din așa-zisul verb *este* + un substantiv sau adjectiv și care are funcția de predicat. El propune ca această „parte de vorbire“ să se numească *verb de stare*, iar ceea ce s-a numit până acum *verb*, să se numească *verb de acțiune*. Modurile nepredicative nu trebuie considerate verbe, ci alte clase de cuvinte. Limbile denumesc prin cuvinte independente atât acțiuni („foc“, „stau“, „iubesc“ etc.), cât și stări („domnesc“, „bolesc“ etc.). „Deosebirea între astfel de verbe – susține G. Ivănescu, și cele de tipul *sunt profesor*, *sunt sănătos* este numai formală (de procedee de expresie): la primele, starea se exprimă sintetic, la cele din urmă, analitic. Concludem că așa-zisul nume predicative nu e nume, ci o parte din verbul de stare exprimat analitic“ (p. 425).

În viziunea lui G. Ivănescu numele nu poate fi niciodată predicat, și invers. Nume este doar substantivul subiect, substantivul în genitiv, substantivul obiect și circumstanțial. Ca atare, predicat nu poate fi decât verbul, așa cum a fost el definit mai sus. În această situație, „Noțiunea de verb, astfel cum o concepem noi, se identifică cu cea de predicat“ (*ib.*). Se reia astfel distincția făcută de Platon

între *onoma* și *rhema* și teoria aristotelică despre predicat și cele zece categorii de predicat.

G. Ivănescu menține distincția între predicatul verbal și cel nominal, dar propune o altă terminologie, cum ar fi cea de *predicat de acțiune sau de proces*, ori, mai simplu: *predicat narativ* pe de o parte, și *predicat de stare sau de esență*, mai simplu: *predicat descriptiv* sau *definitiv*, pe de altă parte.

De asemenea, G. Ivănescu propune să se renunțe la sintagmele *frază (propoziție) verbală* și *frază (propoziție) nominală*, ele putând fi înlocuite de *propoziția narativă* și de cea *descriptivă* sau *definitivă*.

Propunând această terminologie, G. Ivănescu se întemeiază pe constatarea că „vechii termeni sunt cu totul arbitrari și constituie niște simple etichete fără rost, că punctul de vedere lingvistic se dovedește [...] a corespunde perfect unui punct de vedere logic, și că terminologia logică este cu mult mai potrivită decât cea lingvistică“ (*ib.*).

G. Ivănescu reia discuția despre relația limbă-gândire în partea a doua a studiului amintit mai sus (*Gramatica și logica*). Premisa de la care pornește este aceea, susținută de unii lingviști și logiciști, că „propoziția teoretică este expresia unei judecări“. Ca atare, ar trebui să existe o concordanță numerică deplină în cadrul „expresiei“. Cu toate acestea, există o deosebire între „expresia“ gramaticală și cea logică, în prima numărul de elemente fiind, de regulă, mai mare. Explicația constă în faptul că, „pe când lingvistul consideră ca unități fiecare cuvânt al propoziției, cuvânt care, fiind luat izolat, exprimă un conținut semantic, logicianul consideră ca unități nu numai cuvinte, dar și sintagme, dacă ele se referă la un singur obiect, la o singură persoană sau, ceea ce e totuna, dacă ele exprimă o noțiune“ (II, p. 194).

Un argument peremptoriu în ce privește considerarea subiectului și predicatului ca „singurele părți fundamentale“ ale propoziției rezidă în definirea identică a celor două entități în gramatică și logică. În acest sens, G. Ivănescu consideră că definiția curentă este cea mai corespunzătoare: „subiectul este lucrul despre care se spune ceva, adică despre care se afirmă sau se neagă ceva, predicatul este

ceea ce se spune despre subiect, adică ceea ce se afirmă sau se neagă despre el“ (II, p. 195). Sesizând că definiția subiectului și predicatului judecării se face în termenii *a afirma* și *a nega*, autorul admite că ea s-ar putea face și cu termenul *a gândi*, pentru că subiectul este „realitatea despre care se gândește“, iar predicatul este „ceea ce se gândește despre această calitate“. Constatarea este că „Dacă astfel stau lucrurile, atunci subiectul nu este un element al gândirii, ci unul exterior gândirii, iar gândirea propriu-zisă este alcătuită numai din predicat“. În *vorbit* însă, subiectul este formulat, pentru a se preciza despre cine se vorbește. Ca atare, G. Ivănescu ajunge la următoarea soluție: „Pentru a ține seamă de faptul că subiectul este exprimat și el în propoziție, vom spune că subiectul reprezintă ceea ce este vechi în propoziție, iar predicatul, ceea ce este nou în ea“ (II, p. 194, n.2).

Aducând în discuție, în contextul analizei atributului și complementului și a noțiunilor de determinat și determinant, exprimate sintagmatic, raportul dintre subiect și predicat, G. Ivănescu se întreabă dacă „predicatul trebuie considerat ca un determinant al subiectului“. El admite că lingviștii l-au considerat mereu un determinant, dar, afirmă el, „de fapt, predicatul, mai ales dacă îl concepem larg, ca sintagmă, nu este determinant, nu este complement, adică un completator al subiectului: cum se afirmă de obicei, el spune ceva despre subiect, ceea ce e altceva decât a determina“ (II, p. 197).

Luând în considerare posibilitatea exprimării subiectului și predicatului prin sintagme, G. Ivănescu admite că se poate vorbi de subiecte și predicate *simple*, alcătuite dintr-un singur cuvânt, și de subiecte și predicate *dezvoltate*, „alcătuite adică din câte o sintagmă, mai exact, din determinate și determinante“ (*ib.*).

Mai precizăm că, într-un alt context al discuției, G. Ivănescu reiterează postulatul că verbul exprimă „o notă din conținutul noțiunii, notă privitoare la acțiuni sau procese“ (II, p. 199).

În ce privește indicele de predicatie, el este redat, indiscutabil, de verb: „Verbul la unul din modurile predicative este un indiciu al propoziției sau, ceea ce e tot una, al predicatului“ (II, p. 202).

Rezultă din cele arătate că pentru G. Ivănescu raportul dintre subiect și predicat nu este unul de subordonare a predicatului față de subiect, ci unul de „inerență“.

Nu putem omite, în discuția de față, noțiunea de *predicat inclus*, legată de prezența în enunț a unor fapte „adăugate la ceea ce e esențial“, cum ar fi *Drăgălișă Doamne*, din binecunoscutele *Amintiri din copilărie* ale lui Ion Creangă: „Stau câteodată și-mi aduc aminte ce vremi și oameni mai erau prin părțile noastre pe când începusem și eu, *Drăgălișă Doamne*, a mă ridica băețuș la casa părinților mei [...]“. În legătură cu aceste construcții incidente, cum le numesc gramaticile, G. Ivănescu afirmă că „Nu se va înțelege nimic din natura intimă a faptelor de vorbire dacă nu se vor avea în vedere aceste judecăți noi, incluse în judecățile de bază ale vorbirii sau adăugate lor și exprimate numai prin predicatul lor. Introducerea în lingvistică a noțiunii de *predicat inclus* sau *adțional* (subl. n.) va transforma sintaxa într-o disciplină care să prezinte un paralelism perfect cu logica“ (II, p. 207–208)⁹.

Bibliografie

- G. Ivănescu, *Gramatica și logica. I. Structura gândirii ca factor primar al structurii morfologice a limbii. II. Structura gândirii ca factor primar al structurii sintactice a limbii*, „Analele Universității din Timișoara” (AUT), 1963, p. 259-267, 1964, p. 193-217.
- G. Ivănescu, *Nume și verb*, în vol. *Omagiu Rosetti*, Edituras Academiei Române, București, 1965.

The predicate and the predicative in G. Ivanescu's approach

(Abstract)

In the article is debating G. Ivanescu's concept of types of predicate. G. Ivanescu is the follower of logic grammars, based on classic logics, based on Platon and Aristotel philosophy. Thus, he considers that only the noun is a concept itself. The other parts of speech, including the predicate, expresse only aspects of the concept. That's why the terminology of noun is not concludent for the groups of words that express abstract concepts.

More adequate is the terminology of name/ denomination. As a matter of fact G. Ivanescu proposes other denotations than the usual, for the concept of concret noun, it is preferable the sintagme name/denotation noun and for the abstract noun we have the sintagme name/denotation quality of action, process, etc.

Even if he is rejecting the existence of copula (copulativ verb), G. Ivanescu supports the distinction between the verbal predicate and the nominal predicate, but also proposes a different terminology: narrative predicate and descriptive predicate and definitive.